

GR 171 De Pinós a Paüls

Etapa 3 • De Cervera a Talavera

14 de Febrer de 2015

Secció de Senders del Club Muntanyenc Mollet

Text de Manel Domènech

En acabar la darrera etapa del GR 171, ho varem fer just davant de la Universitat de Cervera i em va sorprendre, com en d'altres vegades, una desproporció entre el contingut i el continent. Si avui és evident, que no seria al s. XVIII.

És potser fins i tot incòmode per a la ciutat la magnificència d'aquest edifici ubicat prop de l'antic call jueu. De planta rectangular i simètrica, amb torres prismàtiques als angles i una corona "reial" que segueix la regla de la desproporció i que vol amagar una manifesta perfídia. Segurament és l'edifici civil més important de Catalunya del segle XVIII, de visita recomanable en l'aspecte artístic. Realitzada inicialment per l'arquitecte Francesc Soriano, amb la façana principal d'estil barroc, i posteriorment acabada per Miguel Marín, amb la façana interior d'estil neoclàssic, amb un frontó jònic i una al·legoria de la Saviesa. Cal destacar també el retaule del paranimf, d'alabastre, de Jaume Padró.

És el tema que acompanya aquesta nova etapa per tot allò que significà la seva construcció, funcionament, per les connotacions negatives que va produir-li al país i, fins i tot, a la pròpia ciutat, que convé aclarir fins on es pugui.

La Universitat de Cervera

Antecedents

Aquests connotacions negatives que ha tingut la ciutat de Cervera per causa de la Universitat i la nominació de seu i capital d'un *Corregimiento* degudes popularment al seu *botiflerisme* en favor de Felip V, abans i durant la Guerra de Successió, va generar una falsa història feta amb mala intenció i una certa perversitat que explicava el motiu de la concessió.

A mi em va arribar que, en acabar-se la guerra del 1714, el rei borbó va preguntar a Cervera què demanava per la seva fidelitat. Li van contestar que volien ser port de mar. El rei els va dir que això, a més d'impossible, era una mostra d'ignorància tan gran que els faria falta una universitat. Posteriorment, es va saber que entre les rendes diverses que van atorgar-li pel seu funcionament -com tenien totes les institucions- hi havia també la dels drets portuaris de Salou, i algú va voler creure que això va ajudar a generar-la.

La Universitat de Cervera i la ciutat. Compareu-ne les dimensions amb les cases de la ciutat. (Font: espanafascinante.com)

El cert és que Felip V passa per Cervera l'any 1701 i jura el seus privilegis -com era el costum- i també ennobleix el "paer en Cap". En les Corts de Barcelona de 1702, Cervera aconsegueix el títol de Ciutat, en les mateixes corts per les quals s'acceptà el nou sobirà ja que va jurar els privilegis de les constitucions. Però tot sembla indicar que per aquest motiu es formà un nucli de "felipistes agraïts".

Quan ja s'havia iniciat la guerra contra Felip V, el Consell Municipal de Cervera del 1705 es posa a favor de l'Arxiduc Carles i el proclama com a rei, cosa que es reflecteix en unes actes que s'han conservat a l'Arxiu Comarcal de Cervera, on es menciona que la ciutat celebrà la rendició de Barcelona al príncep Carles d'Àustria amb tres dies de repic de campanes i un ofici solemne, com també es celebrà el 24 de desembre la rendició de la ciutat de València a l'Arxiduc.

El 13 de juny de 1713 es fa l'anomenada conferència de Cervera entre el comte de Königsegg, representant el mariscal austriacista, i el marquès de Grimaldi, en nom del felipista duc de Pòpuli, per tal de preparar l'armistici de l'evacuació de tropes estrangeres del Principat, segons s'havia acordat en el tractat d'Utrecht, tot respectant la condició de mantenir les llibertats catalanes.

En acabar la guerra, Cervera tenia sobrades mostres d'haver-la patit. En un recompte del 1716, de les 546 cases de la ciutat, 126 havien estat destruïdes per la guerra i 30 estaven en estat ruïnós, i s'havia perdut d'un miler d'habitants. Cal dir que la Universitat va rescabalar-ho amb un increment molt important: dels 2.112 habitants el 1718, es va passar a 4.628, el 1787. Però res prova que fos una ciutat decididament felipista.

El Nou Ordre Borbònic

El duc de Berwick tanca la Universitat de Barcelona el 23 d'octubre de 1714, com una forma més de càstic d'allò que fins llavors havia estat la nació catalana. Calia una repressió cultural començant pel nivell més alt, i l'absolutisme borbònic va imposar la creació, l'11 de maig de 1717, de la nova i única universitat catalana a Cervera, amb aquest decret:

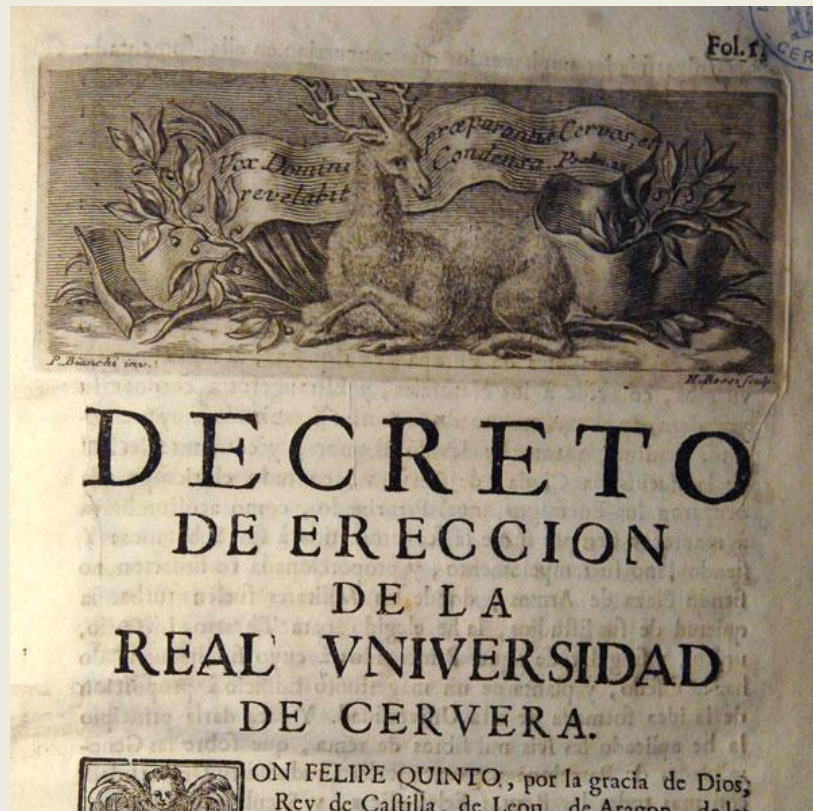
Por quanto las turbaciones pasadas del Principado de Cataluña obligaron mi Providencia a mandar se cerrasen todas sus universidades, por haber los que concurrían en ellas fomentado muchas inquietudes. Mas viendo reducido a mi obediencia todo aquel Principado, y reconociendo la obligación en que Dios me ha puesto de atender al bien de aquellos vasallos y no permitir que las torpes sombras de la ignorancia oscurezcan el precioso lustre de las ciencias, he resuelto restituir a sus naturales esta común utilidad, eligiendo para general comprehensión de todas las ciencias, buena crianza de la juventud y esplendor de esta monarquía, una Universidad que, siendo émula de las mayores de Europa en riqueza, honores y privilegios, convide a los naturales y extrangeros a coronar su grandeza con el más autorizado concurso.

Y teniendo muy presente mi gratitud, quanto he debido al amor y constante lealtad de la fidelísima ciudad de Cervera, en todo el tiempo que ocuparon los enemigos aquel Principado...

Amb aquesta, se substituïen les universitats que existien al Principat abans de la Guerra de Successió, en les seves quatre capitals, més Solsona, Tortosa i Vic, que disposaven d'estudis superiors, per considerar-les focus antiborbònics. Es castigava la participació dels membres del món universitari en la Guerra de Successió, s'evitava l'articulació de possibles nuclis d'oposició a les aules, i s'aconseguia fer desaparèixer qualsevol mena d'intel·lectualisme que no fos aquell que convingués al "nou ordre".

En un esborrany del decret s'hi deia: *La tenaz resistencia de los Catalanos contra la debida sujeción a mi legítimo dominio que desconoció su Perfidia, en que se indujeron muchos sujetos notables de la Universidades literarias de aquel País, provocó mi Justicia i obligó mi Providencia a mandar se cerrasen las Univesidades que eran fomento de maldades cuando debían serlo de virtudes...*

Però malgrat l'intent d'esborrar la memòria col·lectiva i disposar d'un mecanisme més de control ideològic, amb tot el suport oficial i econòmic amb el qual comptava, la Universitat de

Reproducció de la primera pàgina del decret de creació de la Universitat de Cervera per Felip V. (Font: mhcat.cat)

Cervera sempre va mantenir al llarg de la seva existència (1717-1842), l'estigma imposat pels seus creadors, manifestat clarament des dels seus inicis.

Per un privilegi del 23 de juny de 1718, el rei li atorgà el poder imprimir *...todos los Libros i Papeles que condugesen a la comun enseñanza... desde la cartilla, libro de Doctrina Christiana o Catecismos en que empiezan a aprehender las primeras letras, y de que comúnmente usan los niños en las escuelas.*

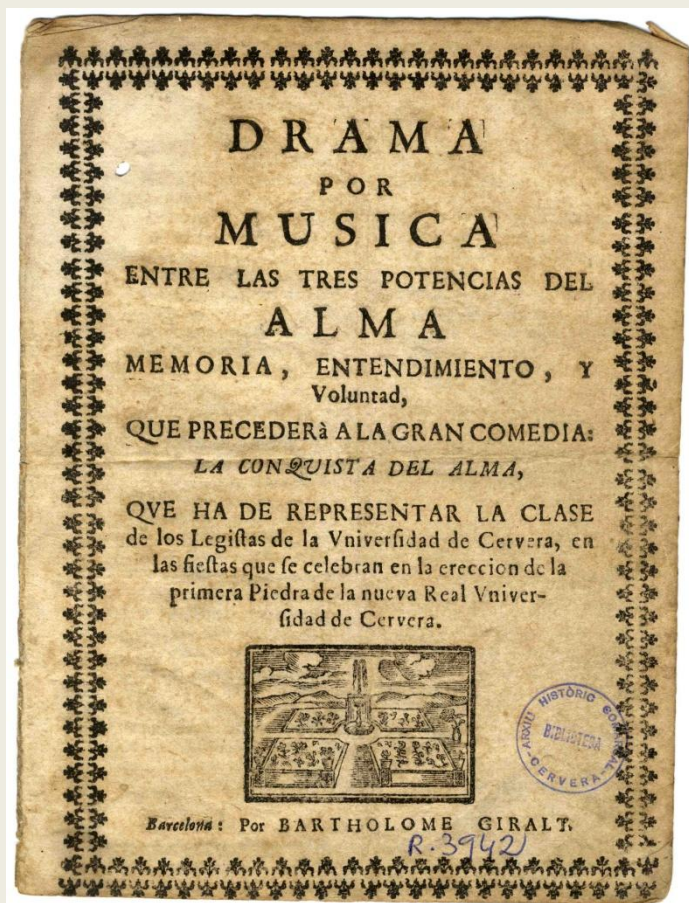
Funcionament del centre universitari

Les classes es van iniciar el dia 7 de gener de 1715 amb un èxit molt precari. En una carta del dia 12 de febrer de 1715, els comissionats a Madrid manifestaven als regidors de la capital de la Segarra la seva por: *"que no fossin més nombrosos els catedràtics que els alumnes"*.

Els primers catedràtics foren establerts per decisió del capità general, príncep de T'serclaes de Telly, que els va escollir entre els aduldors de Felip V. Fins l'any 1725 no fou convocada la primera oposició per a set càtedres de la facultat de Teologia; tres per a la Facultat de Cànon; tres més per a la de Lleis; quatre a medicina; dues a Filosofia; quatre a Humanitats -dues a Llatí, dues a Grec-; i una a Retòrica.

La Universitat de Cervera, en un gravat de F.X. Parcerisa del s. XIX (Font: ub.edu)

Programa de festes en commemoració de la primera pedra de la construcció de la universitat. (Font: xac.gencat.cat)

Fins el 1740, no es va començar a impartir la docència en l'acabat edifici de la Universitat i, en la plantilla docent inicial, de les vint-i-quatre càtedres, nou eren regentades pels jesuïtes, una presència que van mantenir i augmentar els pares de la Companyia fins que fou expulsada dels territoris hispànics el 1767, i que va marcar la universitat cerverina amb una evident influència jesuítica, amb allò que de bo i dolent suposava. Els alumnes anaven a missa cada dia i tots confessaven i combregaven un diumenge de cada mes. Es mirava molt la manera de vestir. Els hàbits escolars eren: sotana llarga fins al calçat, negra, i manteu. Els que no gaudien de beca o no pertanyien a algun dels col·legis establerts a Cervera, vivien a les cases de la ciutat. Els estudiants havien d'estar reclosos a casa, i no podien sortir a partir de determinades hores del vespre si no era per causes greus.

La relació entre els alumnes i els cerverins no va ser bona; sembla que se n'aprofitaven en excés. Els alumnes a causa del curt veïnat no gaudien dels avantatges de poblacions més grans, i ho manifestaven en els cèlebres Goigs cerverins cantant: *Tant si és vila, com ciutat / Allò que se'n diu Cervera / De dins, el meu cor espera / Sortir-ne ben aviat.*

Tanmateix, no es pot menysprear les aportacions, sempre de caràcter individual, d'alguns dels seus membres. Per exemple, cal destacar la figura de Josep Finestres (1688-1777), que va exercir un llarg mestratge; a través de la seva obra jurídica va harmonitzar els drets romà i canònic amb els usatges i drets propis de Catalunya. Cal destacar que hi van estudiar -a més de l'esmentat Josep Finestres, Narcís Monturiol, Joan Prim, Jaume Balmes, Manuel Milà i Fontanals i Josep Melcior Prat.

Igualment, s'ha de valorar el pes que hi va tenir la Companyia de Jesús, la qual, aprofitant-se del fet d'haver esdevingut un dels puntals de la victòria felipista, va poder mantenir els seus privilegis, entre els quals el fet de proveir Cervera de professors, aconseguint gairebé un monopoli. Dels jesuïtes van sorgir figures importants de l'església, com el filòsof Mateu Aimerich (1715-1799). Anys després, amb la seva expulsió, Cervera va perdre bona part del seu pes intel·lectual.

Si bé és cert que aquesta universitat va ser oficialment l'única fins al 1835, el monopoli de l'ensenyament no fou sempre total. A mitjans del segle s'establiren ja centres d'ensenyament superior a Tarragona i Barcelona i, posteriorment amb Carles III i la seva reforma universitària, es creà el Seminari dels Vuitanta i es renovà la Facultat de Medicina.

El lent i dificultós retorn

El retorn de la Universitat a Barcelona tarda i són els nous corrents polítics que ho iniciaran i aconseguiran dur-la a cap. El corrent liberal que s'imposa fa que progressin les mesures favorables a la postura de Barcelona i contràries a les pretensions de Cervera pel retorn de la universitat. Durant el Trienni liberal, l'Ajuntament barceloní no va dubtar a arrencar de Cervera la universitat, i les Corts d'aquell període li concediren l'establiment de càtedres interines durant el curs escolar 1821-1822.

Des del començament de 1835, la Universitat de Cervera s'encara amb un seguit de problemes motivats per l'abandonament de càtedres per part de professors que han d'ésser suplerts per substituïts menys vàlids. Això enforteix els arguments utilitzats per Barcelona. Amb la R.O. del 22 d'octubre del mateix any, s'autoritza la creació en règim d'ensenyament privat de les càtedres de Jurisprudència civil i canònica, i eloqüència forense, al convent de Sant Gaietà, a excepció de la d'institucions canòniques, que ho fan al Seminari Conciliar.

El moviment vertiginós cap a l'esquerra amb el motí de la Granja (agost de 1836), el restabliment de la Constitució de 1812, la promulgació de la Constitució progressista de 1837, la desamortització eclesiàstica del 1837, determina un cop de mort a l'ensenyança, que havia estat un model d'estudis per a l'alta clerecia i l'alta aristocràcia, amb un nivell que havia anat empitjorant i era evident que no tenia raó de continuar. El Govern, per mitjà de la R.O. del 1er de setembre de 1837, decideix el trasllat de la Universitat de Cervera a Barcelona, encara que amb caràcter provisional i interí fins que les Corts decideixin el més convenient.

Però fins que tot el material traslladat de Cervera no arribi a Barcelona, no es pot considerar que Cervera queda clausurada. Nomenat Albert Pujol, per la R. O. de 20 de juliol de 1838, rector de la Universitat de Barcelona, oficialment adquireix el caràcter definitiu però el trasllat no es completarà per causa de nous entrebancs. Pujol va trametre un ofici al capità general del Principat, per tal de disposar una columna que protegís el trasllat de llibres, papers i efectes de Cervera a Barcelona, però la R.O. del 6 de gener de 1838 suspèn el trasllat. Una situació que recorda l'actual cas dels "papers de Salamanca".

És el decret del 10 d'agost del 1842 que signa el general Espartero, regent del regne, allò que d'una manera definitiva redueix les Universitats existents, per tal de poder reorganitzar millor l'ensenyament superior, i ordena la incorporació de les Universitats de Cervera i Palma a la de Barcelona que esdevé l'única Universitat de Catalunya.

Per acabar

En la celebració dels actes de Tricentenari és va incloure Cervera com un dels llocs de visita. El seu alcalde, Sr. Ramon Royes, en una de les reunions amb Miquel Calzada, comissari de la comissió organitzadora, li va suggerir que s'aprofités l'ocasió per tal d'aclarir els fets històrics que substituïssin les tergiversacions i llegendes negres que han patit, cosa que em sembla encertada però potser no per aquest camí.

Bibliografia

AA.VV. (1983). Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Volum IX: La Segarra, l'Urgell i la Conca de Barberà. Enciclopèdia Catalana.

Revista 'Sapiens'. Entrades amb l'etiqueta 'La Universitat de Cervera'.

Torras, Josep Ma. (2013). Felip V contra Catalunya. Rafael Dalmau, Editor.

La Universitat, avui (Foto: J. Luque)